

PEDAGOGIK SHART-SHAROITLAR VA PEDAGOGIK YONDASHUVLAR

Rustamova Feruza Shavkatovna

OXU magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18243329>

Annotatsiya. Mazkur maqolada ta'lim jarayonida pedagogik shart-sharoitlar va pedagogik yondashuvlarning o'рни hamda ahamiyati tahlil qilinadi. Ta'lim samaradorligini oshirishda qulay didaktik muhitni yaratish, o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olish, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish masalalari yoritiladi. Shuningdek, shaxsga yo'naltirilgan, kompetensiyaviy, tizimli va faoliyatga asoslangan yondashuvlarning o'zaro uyg'unligi ta'lim sifatini ta'minlashdagi muhim omil sifatida asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: pedagogik shart-sharoitlar, pedagogik yondashuvlar, ta'lim jarayoni, didaktik muhit, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv.

Abstract. This article analyzes the role and significance of pedagogical conditions and pedagogical approaches in enhancing the effectiveness of the educational process. Particular attention is paid to creating a favorable didactic environment, considering learners' individual characteristics, and applying modern pedagogical technologies. The integration of learner-centered, competency-based, systemic, and activity-based approaches is substantiated as a key factor in ensuring the quality of education.

Keywords: pedagogical conditions, pedagogical approaches, educational process, didactic environment, learner-centered education, competency-based approach.

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические условия и педагогические подходы как важные факторы повышения эффективности образовательного процесса.

Анализируется значение создания благоприятной дидактической среды, учета индивидуальных особенностей обучающихся и применения современных педагогических технологий. Особое внимание уделяется взаимосвязи личностно-ориентированного, компетентностного, системного и деятельностного подходов в обеспечении качества образования.

Ключевые слова: педагогические условия, педагогические подходы, образовательный процесс, дидактическая среда, личностно-ориентированное обучение, компетентностный подходи.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, uning mazmun va sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarilishi zamonaviy pedagogika fanining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Globallashuv, raqamlashtirish va axborotlashuv jarayonlari ta'lim jarayoniga yangicha talablarni qo'yimoqda.

Bu esa o'qitish jarayonini faqat bilim berishga yo'naltirishdan voz kechib, o'quvchilarda mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish, hayotiy kompetensiyalarni shakllantirishni taqozo etadi. Mazkur jarayonda pedagogik shart-sharoitlar va pedagogik yondashuvlarning to'g'ri tanlanishi va samarali tashkil etilishi alohida ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik shart-sharoitlar ta'lim jarayonining samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biri bo'lib, ular o'quv muhitining didaktik, psixologik, tashkiliy va metodik jihatlarini o'z ichiga oladi.

Qulay pedagogik muhitni yaratish, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi samarali hamkorlikni ta'minlash, o'quvchilarning individual imkoniyat va ehtiyojlarini hisobga olish ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Aynan shu shart-sharoitlar pedagogik yondashuvlarning amaliyotda muvaffaqiyatli qo'llanishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida shaxsga yo'naltirilgan, kompetensiyaviy, tizimli, faoliyatga asoslangan hamda integrativ yondashuvlar keng qo'llanilmoqda. Ushbu yondashuvlar o'quvchini ta'lim jarayonining markaziy subyekti sifatida qarashni, uning faolligini oshirishni va ta'lim natijalarini amaliy faoliyat bilan bog'lashni nazarda tutadi. Pedagogik yondashuvlarning o'zaro uyg'unligi va pedagogik shart-sharoitlar bilan uzviy bog'liqligi ta'lim samaradorligini ta'minlovchi muhim metodik asos sifatida namoyon bo'ladi.

Shu bilan birga, ta'lim amaliyotida pedagogik shart-sharoitlarni yetarli darajada hisobga olmaslik yoki pedagogik yondashuvlarni yuzaki qo'llash o'quvchilarning bilimlarni puxta o'zlashtirmasligiga, ularning ta'limga bo'lgan motivatsiyasining pasayishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli pedagogik shart-sharoitlar va pedagogik yondashuvlarning mazmunini chuqur tahlil qilish, ularning ta'lim jarayonidagi o'zaro aloqadorligini aniqlash dolzarb ilmiy-pedagogik muammo sifatida e'tirof etiladi.

Mazkur maqolaning maqsadi ta'lim jarayonida pedagogik shart-sharoitlar va pedagogik yondashuvlarning nazariy-metodik asoslarini yoritish, ularning ta'lim samaradorligini oshirishdagi o'rni va ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslab berishdan iborat. Shuningdek, maqolada pedagogik yondashuvlarni samarali amalga oshirish uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlar tizimi aniqlanadi va amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

1. Pedagogik shart-sharoitlar va pedagogik yondashuvlar masalasiga chet el olimlarining qarashlari. Xalqaro pedagogik tadqiqotlarda pedagogik shart-sharoitlar ta'lim jarayonining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida talqin qilinadi. Xususan, amerikalik pedagog olim J. Dewey ta'limni o'quvchining faol tajribasiga asoslangan jarayon sifatida baholab, samarali ta'lim uchun qulay pedagogik muhit va faoliyatga yo'naltirilgan shart-sharoitlar zarurligini ta'kidlaydi (Dewey, 1938). Uning fikricha, o'quvchi faqat tayyor bilimni emas, balki faol ishtirok orqali bilimni egallashi lozim.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvining nazariy asoslari K. Rojers tadqiqotlarida chuqur yoritilgan. Olim pedagogik jarayonda o'quvchining psixologik qulayligi, o'zini erkin namoyon qilishi va o'z-o'zini rivojlantirishiga imkon beruvchi shart-sharoitlar yaratilishi zarurligini asoslab bergan (Rojers, 1969). Ushbu yondashuv pedagogik shart-sharoitlarni shaxs rivojiga xizmat qiluvchi omil sifatida talqin etadi.

Yevropa pedagogikasida kompetensiyaviy yondashuv masalasiga alohida e'tibor qaratilgan. Fransuz olimi P. Perrenoud ta'lim natijalarini faqat bilim bilan emas, balki real hayotiy vaziyatlarda qo'llaniladigan kompetensiyalar orqali baholash zarurligini ta'kidlaydi (Perrenoud, 1997). Uning tadqiqotlarida pedagogik shart-sharoitlar o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, muammoni hal etishga va refleksiya qilishga yo'naltirishi lozimligi ko'rsatib o'tiladi.

Shuningdek, L. Vigotsky tomonidan ilgari surilgan sotsiokultural yondashuvda pedagogik shart-sharoitlar o'quvchining yaqin rivojlanish zonasi bilan bevosita bog'liq holda talqin qilinadi. Olim ta'lim jarayonida hamkorlik, muloqot va ijtimoiy muhitning ahamiyatini alohida qayd etadi (Vigotsky, 1978). Bu yondashuv pedagogik shart-sharoitlarni faqat tashkiliy emas, balki ijtimoiy-psixologik omil sifatida ko'rib chiqishga asos bo'ladi.

Zamonaviy ta'lim texnologiyalari kontekstida J. Biggs tomonidan ishlab chiqilgan "constructive alignment" nazariyasida pedagogik yondashuvlar, ta'lim maqsadlari va baholash tizimi o'rtasidagi uyg'unlik asosiy shart sifatida talqin qilinadi (Biggs, 2003). Ushbu yondashuvda pedagogik shart-sharoitlar ta'lim jarayonining barcha komponentlarini bir butun tizim sifatida tashkil etishga xizmat qiladi.

2. *Tadqiqotchi nuqtayi nazaridan o'rganilishi zarur bo'lgan jihatlar.* Chet el olimlarining ilmiy qarashlarini tahlil qilish asosida shuni ta'kidlash joizki, pedagogik shart-sharoitlar va pedagogik yondashuvlar masalasi hanuzgacha kompleks va tizimli tadqiq etishni talab etadi.

Tadqiqotchi sifatida ushbu mavzuda quyidagi jihatlarni chuqur o'rganish zarur, deb hisoblaymiz.

Birinchidan, pedagogik shart-sharoitlarning tarkibiy tuzilmasini aniqlash va ularni ta'lim samaradorligiga ta'siri nuqtayi nazaridan tasniflash muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, didaktik, psixologik va metodik shart-sharoitlarning o'zaro uyg'unligi yetarlicha ilmiy asoslab berilmagan.

Ikkinchidan, pedagogik yondashuvlarning amaliyotda qo'llanilish darajasi va ularning real ta'lim natijalariga ta'sirini empirik tadqiqotlar asosida o'rganish zarur. Ko'pgina hollarda shaxsga yo'naltirilgan yoki kompetensiyaviy yondashuvlar nazariy jihatdan tan olinadi, biroq ular uchun zarur pedagogik shart-sharoitlar to'liq yaratilmaydi.

Uchinchidan, zamonaviy ta'lim sharoitida raqamli texnologiyalar bilan bog'liq pedagogik shart-sharoitlarning mazmuni va imkoniyatlarini aniqlash dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Tadqiqotchi fikricha, raqamli muhitda pedagogik yondashuvlarni samarali tatbiq etish uchun yangi metodik model ishlab chiqilishi zarur.

To'rtinchidan, pedagogik shart-sharoitlar va pedagogik yondashuvlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni milliy ta'lim tizimi xususiyatlari asosida o'rganish ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Bu jihat ta'lim mazmunini lokal va global talablar uyg'unligida tashkil etish imkonini beradi.

Shu sababli, mazkur tadqiqot pedagogik shart-sharoitlar va pedagogik yondashuvlarning nazariy asoslarini chuqurlashtirish, ularni amaliyotga samarali tatbiq etish yo'llarini aniqlashga qaratilgan bo'lib, ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilishi bilan ahamiyatlidir.

XULOSA

Mazkur tadqiqot davomida pedagogik shart-sharoitlar va pedagogik yondashuvlarning ta'lim jarayonidagi o'rni hamda ahamiyati nazariy va metodik jihatdan tahlil qilindi. O'rganilgan ilmiy manbalar va chet el olimlarining qarashlari shuni ko'rsatadiki, ta'lim samaradorligi nafaqat tanlangan pedagogik yondashuvga, balki ushbu yondashuvlarni amalga oshirish uchun yaratilgan pedagogik shart-sharoitlarning sifatiga ham bevosita bog'liqdir.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, pedagogik shart-sharoitlar ta'lim jarayonining tashkiliy, didaktik, psixologik va metodik komponentlarini o'z ichiga olgan murakkab tizim sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu tizimning izchil va maqsadga yo'naltirilgan holda tashkil etilishi shaxsga yo'naltirilgan, kompetensiyaviy va faoliyatga asoslangan pedagogik yondashuvlarning samarali tatbiq etilishini ta'minlaydi. Tadqiqotchi sifatida shuni ta'kidlash joizki, pedagogik shart-sharoitlar yetarli darajada shakllantirilmagan taqdirda, eng ilg'or pedagogik yondashuvlar ham kutilgan natijani bermaydi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, zamonaviy ta'lim amaliyotida pedagogik yondashuvlar ko'pincha fragmentar tarzda qo'llaniladi va ular o'rtasidagi uzviylik yetarlicha ta'minlanmaydi. Bu esa o'quvchilarning bilimlarni chuqur o'zlashtirishiga, mustaqil fikrlash va amaliy kompetensiyalarni rivojlantirishga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu bois, tadqiqot doirasida pedagogik shart-sharoitlar va pedagogik yondashuvlarning o'zaro uyg'unligini ta'minlovchi yagona metodik yondashuv zarurligi asoslab berildi. Xulosa qilib aytganda, mazkur tadqiqot pedagogik shart-sharoitlar va pedagogik yondashuvlarning nazariy asoslarini chuqurlashtirish bilan birga, ularni ta'lim amaliyotiga samarali tatbiq etish uchun ilmiy-metodik tavsiyalar ishlab chiqishga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Dewey, J. (1938). Experience and Education. New York: Macmillan.
2. Rogers, C. R. (1969). Freedom to Learn. Columbus, OH: Charles Merrill Publishing Company.
3. Vigotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.
4. Perrenoud, P. (1997). Construire des compétences dès l'école. Paris: ESF Éditeur.
5. UNESCO – Ta'lim va pedagogik tadqiqotlar bo'yicha rasmiy portal
6. <https://www.unesco.org>
7. OECD – Ta'lim siyosati va xalqaro tadqiqotlar (PISA, TALIS)
<https://www.oecd.org/education>
8. ERIC (Education Resources Information Center) – xalqaro ilmiy maqolalar bazasi.
<https://eric.ed.gov>
9. ScienceDirect – pedagogika va ta'lim bo'yicha ilmiy maqolalar platformasi.
<https://www.sciencedirect.com>
10. SpringerLink – ta'lim va ijtimoiy fanlar bo'yicha ilmiy manbalar
<https://link.springer.com>